

**TADBIRKORLIK SUB'EKTLARI MOLIYAVIY
BAQARORLIGI OMILLARI**

Q.Daniyarov

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti

«Moliya» kafedrası dotsenti, PhD

***Annotatsiya.** Maqolada tadbirkorlikning moliyaviy barqarorligiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar muhokama qilinadi. Tadbirkorlik faoliyati barqarorligini oshirish va uni bozor munosabatlariga moslashtirish uchun tadbirkorlik sub'ektlariga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillarni tahlil qilish zarurligi belgilandi.*

***Kalit so'zlar:** tadbirkorlikning moliyaviy barqarorligi, moliyaviy holat, moliyaviy barqarorlikning ichki omillari, moliyaviy barqarorlikning tashqi omillari.*

***Аннотация.** В статье рассмотрены основные факторы, оказывающие влияние на финансовую устойчивость предпринимательства. Определено, что для улучшения стабильности предпринимательства и приспособления его к рыночным отношениям, нужно проводить анализ внутренних и внешних факторов влияющих на субъектов предпринимательства.*

***Ключевые слова:** финансовая устойчивость предпринимательства, финансовое состояние, внутренние факторы финансовой устойчивости, внешние факторы финансовой устойчивости.*

***Abstract.** The article discusses the main factors that influence the financial stability of entrepreneurship. It has been determined that in order to improve the stability of entrepreneurship and adapt it to market relations, it is necessary to analyze the internal and external factors influencing business entities.*

Key words: financial stability of entrepreneurship, financial condition, internal factors of financial stability, external factors of financial stability.

Bugungi kunda beqaror iqtisodiyot sharoitida tadbirkorlik sub'ektlarning moliyaviy ahvolidning yaxchilanishiga nisbatan aniq tendentsiya kuzatilmoqda. Buning sababi ham butun iqtisodiyotdagi, ham alohida tarmoqlarning rivojlanishidagi o'zgarishlardir. Tadbirkorlik sub'ektlar zamonaviy bozordagi o'zgarishlarni hisobga olgan holda doimiy ravishda yangi biznes sharoitlariga moslashishlarini taqoza etadi. Tadbirkorlik sub'ektlar mavqeini yaxshilash va uni bozor munosabatlariga moslashtirish uchun tadbirkorlik sub'ektlar faoliyatiga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilish va uning ishining barqarorligini oshirish chora-tadbirlarini ishlab chiqish zarur.

Tadbirkorlik sub'ektlarning moliyaviy barqarorligi xususiy mulki bo'lib, u tashqi va ichki ta'sir qiluvchi omillarning o'zaro ta'siri jarayonida namoyon bo'ladi:

- o'z moliyaviy resurslarining muvozanat holatiga erishish qobiliyati;
- nafaqat tadbirkorlik sub'ektlarning asosiy xususiyatlarini ma'lum vaqt davomida kerakli darajada ushlab turish, balki muvaffaqiyatli ishlash qobiliyati [1, c. 46].

Moliyaviy barqarorlikka ta'sir qiluvchi bir qator omillar mavjud.

Ular quyidagilar bo'yicha tasniflanadi:

- harakat muddati (vaqtinchalik, doimiy);
- tuzilish (murakkab, oddiy);
- natijaning ahamiyati (kichik, asosiy);
- kelib chiqish joyi (ichki, tashqi).

Biz bu yerda ichki va tashqi omillarni ko'rib chiqamiz. Chunki ichki omillarni tahlil qilish muhimroq deb hisoblanadi.

Bularga quyidagilar kiradi:

- ishlab chiqarish mustaqilligi;
- mulkning holati;

- moliyaviy imkoniyatlar;
- xizmatlar tarkibi, ularning umumiy talabdagi ulushi;
- xarajatlar dinamikasi.

Ichki omillar mahsulot sifatini nazorat qilish va tashkilotning hayot aylanish bosqichini ham o'z ichiga olishi kerak. Bu tadbirkorlik sub'ektlarning umumiy iqtisodiy maqsadini belgilashda asosiy omil bo'lib, unga erishish uchun uning barcha boshqa strategiyalari yo'naltiriladi. Eng muhim ichki omillar - bu kompaniyaning aktivlari tarkibi va tuzilishini va ularni moliyalashtirish manbalarini optimallashtirish. Tovar-moddiy zaxiralarning kamayishi va likvid aktivlarning ko'payishi bilan tadbirkor ko'proq foyda olishi mumkin, bu esa tadbirkorlik sub'ektlarining potentsial imkoniyatlarini oshiradi.

Tadbirkorlik sub'ektlarning holatini yanada bashorat qilish va uning moliyaviy barqarorligini ta'minlash uchun tashqi omillarni tahlil qilish muhimdir. Ularga ko'proq e'tibor berish kerak, chunki ular tadbirkorlik faoliyatiga bog'liq emas, balki davlat tomonidan tartibga solishning tabiati va umuman iqtisodiyotning rivojlanishi bilan bog'liq.

Tashqi omillarga quyidagilar kiradi:

- *tashqi iqtisodiy aloqalar;*
- *samarali talab darajasi (aholi daromadlarining o'rtacha darajasi);*
- *bozordagi raqobat (raqobat darajasi);*
- *iqtisodiy sharoitlar;*
- *moliya-kredit, moliyaviy hisob, soliq, investitsion siyosat, inflyatsiya darajasi, sug'urta biznesi va moliya bozorining rivojlanish darajasi;*
- *ilmiy-texnikaviy taraqqiyot [2, c. 27].*

Iqtisodiy inqiroz davrida tashqi omillarning moliyaviy barqarorlikka ta'siri ayniqsa kuchayadi. *Tadbirkorlik sub'ektlarning moliyaviy barqarorligi* aholining samarali talabi hajmi bilan chambarchas bog'liq, chunki talab hajmining oshishi uning faoliyati hajmini kengaytirish va katta foyda olish uchun rag'batdir. Iqtisodiyot faoliyatidagi inqiroz davriga xos bo'lgan samarali talabning pasayishi raqobatning kuchayishiga va har xil turdagi bozorlarda raqobat darajasining

oshishiga olib keladi. Raqobatning jiddiyligi moliyaviy barqarorlikning bir xil darajada muhim tashqi omilidir, chunki bunday kurash tovar, resurs va moliya bozorlarida bozor o'zgarishlariga olib keladi, o'z navbatida xo'jalik yurituvchi sub'ektlar mahsulotlari narxining o'zgarishiga olib keladi. [2, c. 48]. Rivojlanishning barqaror bosqichi bilan taqqoslaganda, iqtisodiy inqiroz davrida inflyatsiya ta'siri kuchayadi, bu xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning moliyaviy barqarorligi darajasiga salbiy ta'sir qiladi, chunki uning sof foydasi hajmi kamayadi. Bu esa ichki zaxiralar hisobidan shakllantiriladigan moliyaviy resurslar hajmining kamayishiga olib keladi. Resurslarga barqaror yoki o'sib borayotgan ehtiyojga ega bo'lgan xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning moliyaviy resurslarining kamayishi ularni katta hajmda qarz olishni talab qiladi, ya'ni qarz resurslarining narxi oshadi, o'z kapitalining rentabelligini oshirish uchun ulardan foydalanish imkoniyati ortadi, buning natijasida xo'jalik yurituvchi sub'ektlar kapitalining qiymati oshadi [3, c. 67].

Bularning barchasi birgalikda korxonaning bozor qiymatining pasayishiga yordam beradi. Yuqoridagi omillarning ta'siriga qarab, moliyaviy barqarorlikning quyidagi turlarini ajratib ko'rsatish mumkin: joriy (tahlil vaqtida) va potentsial (ma'lum vaqt davomida faoliyat hajmini oshirish va yangi darajaga chiqish istiqboli (moliyaviy balans). Ya'ni, korxonaning moliyaviy barqarorligi qisqa muddatda korxonaning joriy faoliyatida muvozanat holatiga erishishni, uzoq muddatda - barqarorlashtirish omillarini korxonada rivojlanishining omillariga aylantirishni anglatadi prognozlash va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, har qanday sharoitda uning faoliyatini barqarorlashtirish uchun korxonani yanada rivojlantirishning barcha mumkin bo'lgan variantlarini hisobga olish kerak. [3, c. 118].

Shunday qilib, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar samaradorligi va barqarorligining asosiy ko'rsatkichlaridan biri ichki va tashqi ta'sir omillariga bog'liq bo'lgan moliyaviy barqarorlikdir. Mavjud bozor sharoitlarini hisobga olgan holda, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar o'z maqsadlariga erishish usullarini

topish uchun nafaqat ushbu bosqichda, balki uzoq muddatli rivojlanish davrida ham moliyaviy barqarorlikni ta'minlashi kerak.

Adabiyotlar:

1. Ковалева А.М., Лапуста М.Г., Скамай Л.Г. Финансы фирмы: Учебник. - М.: ИНФРА-М, 2000. 416 с.
2. Организация поддержки малого бизнеса. //Под ред. В.Ш. Каганова, - М.: Академия и менеджмента рынка, 1995.128 с.
3. Зайналов Д.Р., Данияров К.Д. Механизмы регулирования деятельности предпринимательских субъектов: теория и практика. Монография Изд. «Билим», 2014. 188 с.